

Kommunal regnskapsstandard nr 11 – Høringsutkast (HU)

Vedlegg til KRS nr. 11 (HU) Finansielle eiendeler og forpliktelser vedtatt av styret i Foreningen GKRS 25.04.2013

VEDLEGG A: VEILEDNING TIL ANVENDELSE AV KRS nr. 11

Dette vedlegget gir en nærmere utdyping av standarden og en veiledning til hvordan standarden kan oppfattes på mer konkrete tilfeller. Det er også utarbeidet en eksempelsamling til standarden (Vedlegg B) og en ordliste (Vedlegg C).

KRS nr. 11 er en standard som kan være utfordrende å forstå, i hovedsak fordi standarden behandler en rekke kompliserte forhold, men også fordi standarden er generelt utformet og i liten grad omhandler konkrete regnskapsspørsmål. Det er en målsetting at standarden skal være generell og i størst grad prinsipiell, fremfor detaljregulert. Hensikten med dette er at standarden skal angi løsninger på praktiske regnskapsspørsmål, også for nye instrumenter og anvendelsesområder.

1. INNLEDNING OG BAKGRUNN

Denne standarden beskriver den regnskapsmessige håndteringen av finansielle eiendeler og forpliktelser. Som en samlebetegnelse for finansielle eiendeler og forpliktelser bruker vi begrepet **finansielle instrumenter**.

Kommunene benytter en rekke ulike typer finansielle instrument, og til ulike formål. Denne standarden har som formål å gi veiledning og oppklaring på områder som har vist seg utfordrende i praksis, slik som regnskapsmessig behandling av **derivater og sikring**.

Finansielle instrumenter kan klassifiseres som kortsiktige eller langsiktige i balansen. Det er bare finansielle eiendeler klassifisert som omløpsmidler og finansielle forpliktelser klassifisert som kortsiktig gjeld som omfattes av KRS nr. 11. Finansielle instrumenter som er benyttet til sikring av langsiktige poster i balansen er omfattet av standarden, så fremt disse er klassifisert som kortsiktige etter KRS nr. 1 «Klassifisering av anleggsmidler, omløpsmidler, langsiktig og kortsiktig gjeld».

Denne standarden behandler ikke hvordan finansielle eiendeler skal klassifiseres. Klassifisering behandles i KRS nr. 1. Klassifisering er med andre ord avgjørende for hvordan finansielle eiendeler og forpliktelser skal regnskapsføres. Etter KRS nr. 1 skal alle **finansielt motiverte investeringer** i verdipapirer klassifiseres som omløpsmidler, uavhengig av hvilken tidshorisont kommunen har for plasseringen.

2. REGELVERK

Denne standarden bygger på de grunnleggende regnskapsprinsippene i forskrift om årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner (regnskapsforskriften) § 7 og de generelle vurderingsreglene i § 8.

De grunnleggende regnskapsprinsippene er nærmere beskrevet i notatet "Kommuneregnskapet – rammeverk og grunnleggende prinsipper". Dette innebærer at de grunnleggende regnskapsprinsippene er utgangspunktet for valg av regnskapsmessige løsninger i denne standarden. Det er anordningsprinsippet som er avgjørende for tidspunkt for periodisering av inntekter og utgifter som følger av finansielle instrumenter. Brutto prinsippet er utgangspunktet for valg av regnskapsmessige løsninger. Prinsippet innebærer at det ikke er tillatt å regnskapsføre utgifter netto, etter fradrag for inntekter knyttet til utgiften. Prinsippet om beste estimat angir prinsippet for regnskapsføring ved usikkerhet om beløpsmessig størrelse.

Forsiktighetsprinsippet innebærer at urealisert tap skal regnskapsføres. Forsiktighetsprinsippet er operasjonalisert i laveste verdis prinsipp i vurderingsreglene i regnskapsforskriften § 8. Forsiktighetsprinsippet innebærer asymmetrisk regnskapsføring ved at urealisert tap regnskapsføres, men ikke urealisert gevinst. Av særlig betydning for denne standarden er to unntak fra forsiktighetsprinsippet. I notat om de grunnleggende prinsippene er det spesielt nevnt at når urealisert tap er sikret, skal urealisert gevinst og tap regnskapsføres i samme periode. Dette er begrunnet med at tapsføring av et urealisert tap som er sikret vil medføre tapsføring av en tapsrisiko som ikke eksisterer. Nærmere kriterier for håndtering av **sikring** er omtalt i denne standarden.

Det andre unntaket er bruk av virkelig verdi, også ved urealisert gevinst. Regnskapsforskriften § 8 åpner i spesielle tilfeller for bruk av virkelig verdi også ved urealisert gevinst. Markedsbaserte finansielle omløpsmidler som inngår i en handelsportefølje og oppfyller en rekke spesifikke krav, skal vurderes til virkelig verdi. Klassifisering er behandlet i KRS nr. 1, og ikke i denne standarden. Dette gjelder også nærmere utdyping av hvilke omløpsmidler som skal verdsettes til virkelig verdi.

Standarden henviser til de begrensninger til låneopptak og finansforvaltning som følger av kommuneloven. Denne standarden omhandler bare regnskapsføring av finansielle instrumenter, og forutsetter at de finansielle instrumentene er i samsvar med kommuneloven med tilhørende forskrifter. Også finansielle instrumenter som strider mot gjeldende regelverk eller kommunalt finansreglement skal regnskapsføres etter god kommunal regnskapsskikk.

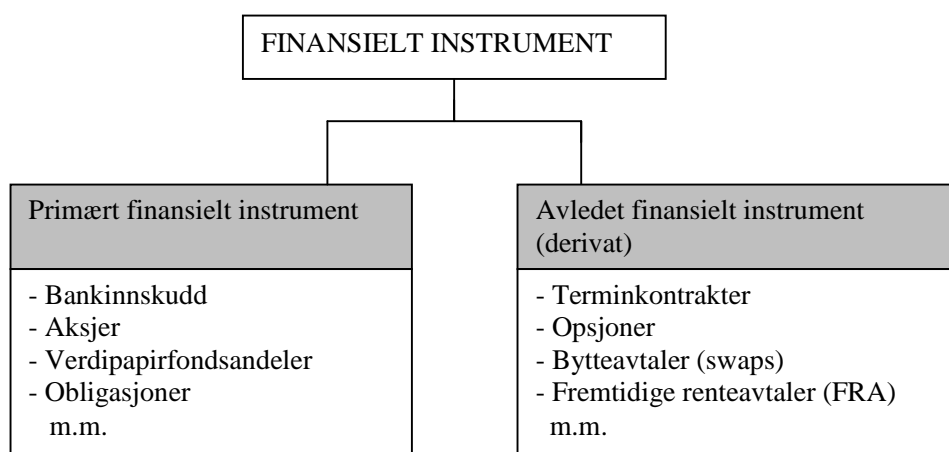
3. DRØFTELSE

3.1 Definisjoner

Felles for alle finansielle instrument er at de er **kontraktsbaserte**. Begrepet kontrakt i definisjonen av en finansiell eiendel eller forpliktelse refererer til en avtale mellom to eller flere parter som har økonomiske konsekvenser, og som partene har liten eller

ingen mulighet til å unngå fordi avtalen er juridisk bindende. Enhver kontrakt hvor det er et tidsintervall mellom dato for når avtalen inngås og når kontrakten gjøres opp, er et derivat dersom også de andre kriteriene i definisjonen er oppfylt.

Finansielle instrumenter omfatter en rekke rettigheter og forpliktelser. De inkluderer primære finansielle instrumenter som kontanter, fordringer, gjeld og aksjer i et annet foretak, og avledede finansielle instrument, også kalt derivater. Selv om standarden omhandler alle typer finansielle instrumenter vil det normalt ikke være nødvendig å se hen til denne standarden for å finne regnskapsmessige løsninger på primære finansielle instrumenter, slik som kontanter og bankinnskudd.

Figur 1 Eksempler på primære og avledede finansielle instrument.

I tillegg kan et finansielt instrument være et **sammensatt instrument** som består av to eller flere finansielle instrument. Et sammensatt finansielt instrument kan både være satt sammen av primære finansielle instrument og derivater eller flere derivater satt sammen. Eksempelvis er en swapsjon sammensatt av to derivater; en rentebytteavtale og en opsjon. Opsjonen kan være en kjøpsopsjon eller en salgsopsjon.

Et **innebygd derivat** er derivatdelen av et sammensatt instrument, hvor vertskontrakten ikke er et derivat. De vanligste formene for vertskontrakter er gjeldsinstrumenter og aksjer. Eksempelvis vil obligasjonen være vertskontrakten i en aksjeindeksert obligasjon, mens det innebygde derivatet er en kjøpsopsjon. Et sammensatt instrument kan også være flere derivater satt sammen. Som oftest vil det også i disse tilfellene være mulig å identifisere hva som er vertskontrakten, og hva som er det innebygde derivatet. Eksempelvis vil rentebytteavtalen være vertskontrakten i en swapsjon, mens opsjonsdelen er det innebygde derivatet.

Standarden definerer derivater og gir en rekke eksempler på finansielle derivater, men eksemplene er ikke utfyllende. Alle kriteriene i definisjonen må være oppfylt for at instrumentet skal være et derivat. Et **derivat** er med andre ord et finansielt instrument som gir kjøper (eller selger) en rett (eller plikt) til å motta (eller avgi) kontanter eller et annet finansielt instrument hvis beløp bestemmes med referanse til endringer i underliggende priser, kurser, renter eller indekser. Underliggende kan

være kursen eller prisen på primære finansielle instrument, på varer, renter eller priser eller annet som har en potensiell verdi. Eksempelvis vil verdien på en fremtidig renteavtale (FRA) bestemmes av utviklingen på den korte markedsrenten. Vanlige typer derivater er opsjoner, terminer, futures, forwards og swapper (bytteavtaler).

En **opsjon** kan kort defineres som en rett til å kjøpe eller selge noe til en fastsatt pris innen eller på et bestemt tidspunkt i fremtiden. Vi skiller mellom en kjøpsopsjon, hvor kommunen får en rett, men ikke en plikt, til å kreve noe av en motpart, og en salgsoption, hvor motparten får en rett, men ikke forpliktelse til å kreve noe av kommunen. Det er med andre ord et ubalansert partsforhold, der den ene parten kan trekke seg fra handelen dersom denne synes det er fordelaktig, mens den andre parten må gjennomføre handelen hvis den første parten ønsker det. For å rette opp denne ubalansen må innehaveren av opsjonen betale en premie til utstederen. Et kjennetegn ved et derivat er at det kreves liten eller ingen utbetaling ved inngåelse av avtalen. Dette gjelder også når det betales en opsjonspremie, da man måtte ha betalt et betydelig større beløp ved kjøp av et tilsvarende primærinstrument med samme markedseksposering.

Både forward og futures går under betegnelsen **terminer**. I likhet med opsjoner er terminer avtale om kjøp og salg av verdipapirer til en fastsatt pris på et fremtidig tidspunkt. Ved inngåelse av en terminkontrakt forplikter både kjøperen og selgeren seg til å utføre den fremtidige handelen. Når avtalen inngås vil vanligvis verken kjøper eller selger motta penger for terminen, og verdien av avtalen er vanligvis null for begge parter ved avtaleinngåelsen. Fremtidige renteavtaler er brukt en god del av norske kommuner i dag.

Swapper eller bytteavtaler er det derivatet som er mest benyttet i kommunal sektor, hovedsakelig rentebytteavtaler. En renteswap er en kontrakt mellom to parter om bytte av rentebinding. Kontrakten innebærer bytte av kontantstrømmer basert på forskjellige renter, for eksempel fast og flytende rente.

Økonomisk sikring innebærer at et sikringsinstrument effektivt reduserer virkningen av den sikrede risikoen i sikringsobjektet. Regnskapsmessig sikring forutsetter at det ligger en økonomisk sikring til grunn. Sikring er nærmere omtalt under 3.5.

3.2 Regnskapsføringstidspunkt

Denne standarden behandler bare finansielle instrument som er klassifisert som kortsiktige. Det følger av regnskapsforskriften § 3 at alle kommunens eiendeler og gjeld skal vises i balansen ved utgangen av året. Derivater skal med andre ord balanseføres, fordi derivater må anses som en finansiell eiendel eller forpliktelse. Unntaket er sikring, som omtales senere.

Regnskapsføring (innregning) i balansen skal skje på **transaksjonstidspunktet**. En må i hvert enkelt tilfelle vurdere når transaksjonen er gjennomført. Transaksjonstidspunktet er det tidspunkt hvor både *risiko og kontroll er overført* en annen part. Substans og økonomiske realiteter, ikke formell form, er avgjørende ved vurdering av om det har funnet sted en transaksjon eller ikke. I de fleste tilfeller vil det ikke være vanskelig å bestemme om det har skjedd en transaksjon eller ikke. I noen unntakstilfeller kan elementer i avtalen føre til at risiko og kontroll ikke anses overført.

En reell transaksjon innebærer en virkelig overføring av risiko og kontroll. For eksempel kan det forekomme at selger av en eiendel gir garanti for minstepris ved videresalg som er så omfattende at han reelt sett har beholdt risikoen knyttet til eiendelen.

Som hovedregel vil transaksjonstidspunktet for finansielle kontrakter være lik **avtaletidspunktet**. For andre avtalte vare- og tjenestetransaksjoner er det ikke tilstrekkelig med en avtale for regnskapsføring, en vare eller tjeneste må for eksempel være levert for at transaksjonen skal regnskapsføres. For derivater vil første gangs regnskapsføring skje ved avtaleinngåelse. En terminkontrakt innebærer eksempelvis en rett og plikt til å kjøpe eller selge et spesifisert finansielt instrument på en fremtidig dato til en spesifisert pris. Terminkontrakten skal regnskapsføres som en eiendel eller forpliktelse når den inngås.

Enhver kontrakt hvor det er et tidsintervall mellom dato for når avtalen inngås og når kontrakten gjøres opp, er et derivat dersom også de andre kriteriene er oppfylt. Ved ordinært kjøp og salg av ikke-derivate finansielle instrument vil det vanligvis være en kortere tidsperiode fra avtale inngås og til oppgjør finner sted. Av praktiske hensyn vil det ikke være nødvendig å regnskapsføre derivatet som oppstår på avtaletidspunktet og frem til oppgjørstidspunktet. Slike regulære kjøp og salg er **unntatt** fra å måtte behandles som derivat regnskapsmessig. Dette gjelder for eksempel vanlige kjøp og salg av verdipapirer hvor oppgjør dato gjerne er to til tre dager senere enn handelsdato. Et annet eksempel er perioden fra en bank gir forpliktende lånetilsagn til lånet utbetales. Unntaket representerer en praktisk tilnærming og gjelder for en kort periode fra avtaletidspunktet hvor markedsplassen ikke muliggjør umiddelbart oppgjør eller hvor det av praktiske hensyn kan ta noe tid å få alle nødvendige dokumenter på plass. I slike tilfeller kan kommunen utsette regnskapsføring til oppgjørstidspunktet. Ved en lengre tidsperiode, utover det som er vanlig for denne typen instrumenter, skal det finansielle instrumentet regnskapsføres som et derivat i denne perioden.

Som tidligere nevnt vil verdi på avtaletidspunktet for mange derivater være lik null. En terminkontrakt innebærer eksempelvis en rett og plikt til å kjøpe eller selge et spesifisert finansielt instrument på en fremtidig dato til en spesifisert pris. En slik terminkontrakt skal regnskapsføres som en eiendel eller forpliktelse når den inngås. Netto virkelig verdi av terminkontrakten på inngåelsestidspunktet vil normalt være null. Dette medfører at terminkontrakten likevel i praksis ikke balanseføres på inngåelsestidspunktet, da den ikke har noe verdi på dette tidspunktet. Kommunen er imidlertid eksponert for den risiko for verdiendringer som følger av kontrakten fra inngåelsestidspunktet. Ved årets (periodens) slutt vil kommunen måtte vurdere verdien på kontrakten på nytt, og regnskapsføre verdiendringer etter vurderingsreglene, se nedenfor.

Dette innebærer at transaksjonen bare skal **balanseføres** på transaksjonstidspunktet, jf. arbeidskapitalprinsippet. Arbeidskapitalprinsippet er nærmere beskrevet i rammeverknotatet. Regnskapsføring i driftsregnskapet vil først skje ved verdiendring som medfører tap eller gevinst. I praksis vil dette si ved verddivurdering ved årets (periodens) slutt.

Fraregning

Om et finansielt instrument skal føres ut av balansen, bestemmes av om det vesentligste av *risiko og kontroll er overført* til en annen part. Denne regelen er en speilvending av regelen om innregning i balansen. Risiko og kontroll er knyttet til de kontraktsfestede rettighetene til det finansielle instrumentet. For en eiendel kan fraregning skje ved realisasjon av rettighetene, rettighetene utløper eller kommunen oppgir rettighetene. En finansiell forpliktelse skal føres ut av balansen når den er innfridd, kansellert eller forfalt.

Endring av avtalevilkår

Det kan være tilfeller hvor den aktuelle transaksjonen skaper en ny finansiell eiendel eller forpliktelse. Vesentlige **endringer i vilkårene i en avtale** innebærer at det har skjedd en transaksjon. Ved vesentlige endringer i vilkårene i en avtale anses det opprinnelige finansielle instrumentet som realisert, og skal føres ut av balansen. Den nye avtalen anses som et nytt finansielt instrument, og balanseføres på transaksjonstidspunktet. Ved endring av en avtale som er regnskapsført som sikring, se pkt. 3.5 Sikring.

Vilkårene i en avtale anses å være vesentlig endret dersom løpetiden eller nåverdien av kontantstrømmene etter de nye vilkårene er minst 10 % forskjellig fra løpetiden eller nåverdien av kontantstrømmen av den gjeldende avtalen. Ved vesentlig endring av vilkårene i avtalen skal utgifter knyttet til endring av avtalen regnskapsføres i endringsåret.

3.3 Klassifisering

Klassifisering er ikke nærmere omtalt i denne standarden. Det er derfor bare henvist til KRS nr. 1 «Klassifisering av anleggsmidler, omløpsmidler, langsiktig og kortsiktig gjeld».

3.4 Verdsettelse

De generelle reglene om verdsettelse, slik de er beskrevet i regnskapsforskriften § 8, gjelder også for finansielle instrumenter. Dette innebærer at finansielle omløpsmidler skal vurderes til **laveste verdi** av anskaffelsesverdi og virkelig verdi (laveste verdis prinsipp). Det er et unntak fra dette for markedsbaserte finansielle omløpsmidler som skal vurderes til virkelig verdi. For finansielle forpliktelser gjelder høyeste verdis prinsipp, slik at finansielle forpliktelser skal vurderes til høyeste verdi av opptakskost og virkelig verdi.

Standarden presiserer at de generelle vurderingsreglene også gjelder for **derivater**. Dette inkluderer også valutaderivater. Normalt vil ikke derivater oppfylle kriteriene for markedsbaserte finansielle instrument. Et derivat vil normalt ikke omsettes i et regulert marked med god likviditet, men være en bilateral avtale mellom to parter. En avtale som er inngått i sikringsøyemed kan uansett aldri være et markedsbasert finansielt instrument. Hensikten med et sikringsinstrument er ikke forenlig med kriteriet om å inngå i en handelsportefølje med henblikk på videresalg.

Også **sammensatte finansielle instrument** skal verdsettes etter de generelle vurderingsreglene. Verdsettelsen skjer ved at det enkelte instrument identifiseres og

verdsettes separat. Hensikten med denne bestemmelsen er å sikre regnskapsmessig likebehandling av like finansielle instrument, uavhengig av om de er satt sammen med andre finansielle instrument eller ikke.

Anskaffelseskost for vertskontrakten er forskjellen mellom det sammensatte instrumentets kost og det innebygde derivatets virkelige verdi på transaksjonstidspunktet. Unntaksvis kan det være tilfeller hvor det ikke er mulig å fastsette virkelig verdi på det **innebygde derivatet** på en pålitelig måte. Dette kan for eksempel være fordi derivatet er basert på et unotert egenkapitalinstrument som er lite likvid. I disse unntakstilfellene kan det enkelte instrument verdsettes ved å ta utgangspunkt i virkelig verdi på vertskontrakten, slik at verdien på derivatet blir differansen mellom anskaffelseskost for det sammensatte instrumentet og vertskontraktens virkelige verdi på transaksjonstidspunktet.

Etter separasjon skal det innebygde derivatet og vertskontrakten vurderes i samsvar med sine respektive vurderingsregler.

Hvordan verdsettelse skal skje ved økonomisk sikring er omtalt senere under 3.5 Sikring.

Nærmere om anskaffelseskost og opptakskost

KRS nr. 2 «Anskaffelseskost og opptakskost for balanseposter» behandler nærmere hva som inngår i begrepene anskaffelseskost og opptakskost. KRS nr. 2 gjelder også for finansielle eiendeler og forpliktelser. Standarden gjentar hovedprinsippene i KRS nr. 2 og utdyper hvordan dette er å forstå for finansielle eiendeler og forpliktelser.

Alle utgifter som kan henføres til transaksjonen skal inngå i den balanseførte verdien. Også over-/underkurs for obligasjoner og premie ved derivater skal inngå i anskaffelseskost. Dette innebærer at det *ikke* er åpnet for periodisering av over-/underkurs. Se imidlertid unntak for fastrenteobligasjon som holdes til forfall, jf. punkt 3.5 Sikring.

Et derivat som ikke er en opsjon (for eksempel terminkontrakt eller rentebytteavtale) har vanligvis en virkelig verdi lik null ved inngåelse. En opsjon har en opsjonspremie som skal balanseføres som anskaffelseskost eller opptakskost sammen med ev. øvrige transaksjonsutgifter.

Hovedregelen er at eiendeler skal tilordnes anskaffelseskost spesifikt, slik at det er mulig å holde rede på de enkelte investeringene. Finansielle eiendeler kan være **ombyttbare**, dvs. at de har identiske økonomiske karakteristika, slik som for eksempel aksjer i samme aksjeklasse i et foretak eller andeler i samme verdipapirfond. For ombyttbare eiendeler er spesifikk identifikasjon ikke meningsfylt, selv om de er individualiserbare. Derfor er heller ikke en tilnærming til spesifikk identifikasjon et utgangspunkt for valg av tilordningsmetode. Ombyttbare finansielle eiendeler vurderes under ett, og tilordnes gjennomsnittlig anskaffelseskost.

Nærmere om virkelig verdi

Virkelig verdi vil være **nåverdien av fremtidige kontantstrømmer**. Det beste uttrykket for virkelig verdi er **noterte priser** i et aktivt marked, slik som børskurs.

Dersom markedet for et finansielt instrument ikke er aktivt, må virkelig verdi estimeres etter **beste estimat**.

Det kan benyttes ulike verdsettelsesmetoder for å estimere virkelig verdi. Standarden gir ikke konkret veiledning til hvilken verdsettelsesmetode som skal benyttes, men henviser til det grunnleggende prinsippet om beste estimat ved valg av verdsettelsesmetode.

Verdsettelsesmetoden skal forsøke å fastsette hva verdien ville vært på måletidspunktet i en transaksjon mellom uavhengige parter. Verdsettelse kan skje ved å bruke nylig foretatte **markedstransaksjoner** på armlengdes avstand for tilsvarende finansielt instrument. Dersom markedet ikke er aktivt, kan det hende at nylig foretatte transaksjoner ikke er representative for virkelig verdi. I tilfeller hvor markedspriser ikke kan brukes, kan andre generelt aksepterte verdsettelsesmetoder benyttes til å beregne virkelig verdi. Andre verdsettelsesmetoder kan være kontantstrømberegninger og opsjonsprisinde modeller. Som en praktisk tilnærming til virkelig verdi kan forenklete beregninger benyttes dersom en slik verdsettelse antas å gi tilnærmet samme verdi som en mer komplisert beregning. For eksempel lineær periodisering av opsjonspremien over levetiden på opsjonen. Beregning av virkelig verdi på noen finansielle instrument, slik som opsjoner, kan være kompliserte. For at kommunen skal kunne følge laveste verdis prinsipp må en ha en oppfatning om virkelig verdi ved hver balansedag, også i de tilfeller hvor beregning av virkelig verdi er komplisert. Hvor mye ressurser en skal legge i en beregning må likevel vurderes mot instrumentets størrelse og om hvor sannsynlig det er at virkelig verdi er lavere enn anskaffelseskost.

Direkte transaksjonsutgifter, inkl. over-/underkurs inngår i anskaffelseskost ved anskaffelse. Transaksjonsutgifter vil imidlertid ikke inngå i virkelig verdi ved verdsettelse på balansedagen. Dette innebærer at finansielle eiendeler ofte må nedskrives til virkelig verdi ved første balansedag. På denne måten vil de direkte transaksjonsutgiftene i de fleste tilfeller bli utgiftsført i driftsregnskapet i anskaffelsesåret.

3.5 Sikring

Mange kommuner inngår sikringsavtaler som en del av sin finansforvaltning og risikostyringsstrategi. Sikring gjennomføres ved at et konkret forhold (sikringsobjektet) identifiseres, og det inngås en avtale (sikringsinstrument) for å sikre virkelig verdi eller fremtidig kontantstrøm knyttet til sikringsobjektet. Ved inngåelse av sikringsavtalen oppnår kommunen at risikoen knyttet til de aktuelle forhold elimineres eller reduseres. Ofte benyttes derivater, som rentebytteavtaler som sikringsinstrumenter.

Utgangspunktet for regnskapsmessig sikring er at det foreligger en **økonomisk sikring**. Det skal foreligge en intuitiv og rimelig økonomisk begrunnelse for sikringen. Dette innebærer at dersom det er tvil om det foreligger en effektiv sikring, så foreligger det ikke en intuitiv begrunnelse for sikringen, og transaksjonen kan ikke regnskapsføres som sikring.

Kravet om **effektivitet** innebærer at sikringen skal motvirke endringen i virkelig verdi eller kontantstrømmen fra sikringsobjektet. Når verdien på sikringsobjektet går ned, skal verdien på sikringsinstrumentet gå opp, og motsatt. Dette vil typisk være tilfelle når renten på låneporteføljen sikres med bruk av instrumenter som fremtidige renteavtaler og rentebytteavtaler. Kommunen skal vurdere sikringsrelasjonens effektivitet ved inngåelse av avtalen, og ved hver etterfølgende balansedag.

En sikring er normalt høyst effektiv dersom kommunen kan forvente at endringer i virkelig verdi eller kontantstrømmer for sikringsobjektet nesten fullt ut motsvares av endringer i virkelig verdi eller kontantstrømmer for sikringsinstrumentet. Det er imidlertid ikke noe krav om 100 % effektivitet. Hvor stor grad av effektivitet som kreves er ikke kvantifisert i standarden. Ved etablering av sikringen bør forventet sikringseffektivitet være tilnærmet 100 %, mens kravet til forventet sikringseffektivitet er noe lavere i de påfølgende regnskapsperiodene. Det er ikke krav til at faktisk effektivitet i hver periode skal være 100 %.

Et **sikringsobjekt** er den posisjonen som sikres. Sikringsobjektet må medføre en risiko for kommunen som kan identifiseres og måles på en pålitelig måte gjennom hele sikringsperioden. Eksempler på slike risikoer er renterisiko, valutarisiko, prisisiko på elektrisitet, aksjekursrisiko og kredittrisiko. Et sikringsobjekt kan sikres for en kortere periode enn den fulle perioden frem til eventuelt forfall.

Sikringsinstrument er det finansielle instrument som brukes for å sikre verdien på sikringsobjektet. Et sikringsinstrument må være et finansielt instrument, men ikke nødvendigvis et derivat. Eksempler på sikringsinstrumenter er rentederivater, valutaderivater og kraftderivater.

Et sikringsinstrument kan være et helt finansielt instrument, en andel av et finansielt instrument eller sammensatt av flere finansielle instrument. To eller flere derivater i kombinasjon kan utpekes som sikringsinstrumenter. Også innebygde derivater, som del av et sammensatt instrument, kan være sikringsinstrument. Etter punkt 3.4 nr. 5 i standarden skal innebygde derivater separeres fra vertskontrakten, og vurderes i samsvar med sine respektive vurderingsregler. Dette innebærer at det innebygde derivatet må kunne separeres fra vertskontrakten på en pålitelig målbar måte for å kunne være sikringsinstrument.

Vi skiller mellom **kontantstrømsikring og verdisikring**. Kontantstrømsikring reduserer virkninger av endringer i kontantstrømmen fra sikringsobjektet, mens verdisikring reduserer virkninger av endringer i verdien på sikringsobjektet.

Ved sikring av rente vil sikring av flytende rente til fast rente være kontantstrømsikring. I dette tilfellet er det risikoen knyttet til de fremtidige rentebetalingene som sikres. Ved kontantstrømsikring er det selve kontantstrømmene som er sikringsobjektet.

Tilsvarende kan også en fastrenteobligasjon være kontantstrømsikring på eiendelssiden. Over- eller underkurs skal periodiseres lineært over løpetiden på obligasjonen. For at fastrenteobligasjoner skal kunne regnskapsføres som sikring må kommunen på forhånd ha bestemt at obligasjonen skal holdes til forfall. Videre må obligasjonen ha et avtalt forfallstidspunkt og forfallsbeløp. Obligasjonen kan ikke

inneholde et derivatelement. Bestemmelsen er en videreføring av tidligere bestemmelse om obligasjoner til forfall i KRS nr. 1 og KRS nr. 2, dog slik at hovedstolen klassifiseres som omløpsmiddel.

Sikring av valutakursen på en obligasjon i utenlandsk valuta vil være verdisikring. Sikringen innebærer at tap på obligasjonen som skyldes endring i valuta er sikret, slik at det er verdifall på obligasjonen som følge av endring i valutakurs som er sikret.

En **sikringsrelasjon** kan etableres ikke bare for en enkelt eiendel, gjeld eller transaksjon, men også for en portefølje av slike. Ved porteføljesikring må de individuelle poster i porteføljen ha likeartede karakteristika med hensyn til den risiko som sikres. I tillegg må endringer i virkelig verdi eller kontantstrømmer som skyldes den risiko som sikres, være tilnærmet likt for hvert individuelt objekt som sikres og endringen for hele porteføljen. Dette innebærer at porteføljen av objekter må ha likeartede risikokarakteristika. For eksempel kan hele eller deler av kommunens renter knyttet til låneporteføljen utpekes som sikringsobjekt ved rentesikring, selv om de har ulike rentefastsettingsmekanismer (eksempelvis pt. lån, nibor-baserte lån og sertifikatlån), dersom øvrige kriterier for porteføljesikring er oppfylt.

Et sikringsinstrument kan normalt ikke ha lengre løpetid enn sikringsobjektet. Det er strengere krav til sammenfall i løpetid for verdisikring enn for kontantstrømsikring. Dette er nødvendig for at sikringsinstrumentet effektivt skal kunne redusere virkningen av den sikrede risikoen i sikringsobjektet. Ved kontantstrømsikring for en portefølje er det av praktiske årsaker ikke noe krav om sammenfall i løpetid på sikringsinstrument og sikringsobjekt.

Utstedte opsjoner øker risikoeksponeringen, og kan ikke utpekes som sikringsinstrument. Utstedte opsjoner innebærer at kommunen får en opsjonspremie mot å påta seg en latent forpliktelse. Utstedelse av opsjoner omtales også som salg av opsjoner.

I noen tilfeller inngår utstedte (solgte) opsjoner i en sikringsstrategi, sammen med kjøpte opsjoner (utstedt av banken). Det er kjøp av opsjonen som er sikringen, mens salg av opsjon ikke er sikring, men spekulasjon. Standarden åpner for at slike kombinasjoner kan ses i sammenheng. Dette er begrunnet med at samtidig kjøp og salg av opsjon, kan sammenlignes med en **korridor**. En korridor er et sammensatt produkt som innebærer både kjøp og salg av opsjoner.

Eksempelvis kan en kommune som har lån med flytende rente kjøpe et rentetak for å forhindre at renten blir høyere enn et på forhånd avtalt nivå. Samtidig inngår kommunen avtale om en nedre grense for renten, definert som rentegulv.

For at en solgt og kjøpt opsjon skal kunne ses i sammenheng må avtalene være inngått samtidig, med samme avtalemotpart, samme løpetid, være knyttet til samme sikringsobjekt og inngått i den hensikt å oppnå kontantstrømsikring.

Etter pkt. 3.5 nr.3 i standarden kan ikke **netto utstedte opsjoner** utpekes som sikringsinstrument. Med uttrykket netto menes at sikringsbokføring for denne kombinasjonen er tillat så lenge det betales en netto opsjonspremie, eller at det inngås en null-kost kombinasjon. I disse tilfellene kan netto opsjonspremie

balanseføres. Dersom det netto mottas premie kvalifiserer *ikke* opsjonskombinasjonen for sikringsbokføring.

Tabellen nedenfor viser en oversikt over de vanligste sikringsforholdene. Sikring av renterisiko ved inngåelse av rentebytteavtale er den mest utbredte sikringsformen i kommunal sektor. Det er også et visst omfang av valutasikring og sikring av markedsrisiko på strøm.

Tabell 1 Oversikt over de vanligste sikringsforholdene.

Sikringsobjekt	Aktuell risiko	Sikringsinstrument	Type sikring
Flytende rente lån	Renterisiko	Rentebytteavtale	Kontantstrømsikring
Utlån til fastrente	Renterisiko	Rentebytteavtale	Verdisikring
Innlån i fremmed valuta	Valutarisiko	Valutatermin	Verdisikring
Fremtidig kjøp eller salg i fremmed valuta	Valutarisiko	Valutatermin	Kontantstrømsikring
Fremtidig kjøp eller salg av strøm	Markedsrisiko strømpris	Råvaretermin	Kontantstrømsikring

Regnskapsføring under sikring

Ved sikring søker kommunen å inngå transaksjoner som har en motsvarende verdi- eller kontantstrømeffekt til sikringsobjektet. Med sikringsbokføring er formålet at sikringsobjekt og sikringsinstrument skal påvirke driftsresultatet i samme periode. I praksis skjer dette ved at **urealiserte verdiendringer ikke regnskapsføres**, verken på sikringsinstrument eller sikringsobjekt.

Behovet for sikringsbokføring oppstår på grunn av ulike vurderingsregler for ulike typer instrumenter, individuell vurdering av hver eiendel og gjeld, samt at fremtidige transaksjoner som sikres ikke er regnskapsført når sikringstransaksjonen inngås. Det er spesielt to forhold som skaper behovet for sikringsbokføring:

- Vurdering etter laveste verdis prinsipp for omløpsmidler og høyeste verdis prinsipp for kortsiktig gjeld
- Fremtidige transaksjoner kan sikres, men er ikke regnskapsført når sikringstransaksjonen inngås

For kontantstrømsikring med en rentebytteavtale innebærer sikringsbokføring at rentebytteavtalen ikke balanseføres, heller ikke endringer i verdien på rentebytteavtalen regnskapsføres. De fremtidige kontantstrømmene som sikres, vil uansett ikke være balanseført.

Ved verdisikring skal sikringsobjektet balanseføres til den verdi som reflekterer effekten av sikringen. Verdiendring på sikringsinstrumentet regnskapsføres ikke. For eksempel kan kommunen ha en obligasjon i utenlandsk valuta. Denne er regnskapsført til transaksjonskurs. Kommunen har sikret obligasjonen ved en valutaterminkontrakt til transaksjonskurs. Effekten av sikringen er at verdien av obligasjonen ikke skal endres ved endring i valutakurs. Avviket terminkursen fra transaksjonskursen skal obligasjonen regnskapsføres til terminkurs. Andre endringer i virkelig verdi, som ikke skyldes endring i valutakurs, skal regnskapsføres etter laveste verdis prinsipp eller markedsverdiprinsippet.

Sikringsdokumentasjon

Ved sikringsbokføring overstyres de alminnelige vurderingsreglene i regnskapsforskriften § 8. Det er derfor stilt strenge dokumentasjonskrav for å kunne regnskapsføre en transaksjon som sikring. For at en transaksjon skal kunne regnskapsføres som sikring må kommunen kunne dokumentere sikringen fra etablering av sikringsrelasjonen, og så lenge den vedvarer. Dokumentasjon må skje fra inngåelse av avtalen, for å kunne dokumentere at det var sikring som var intensjonen med transaksjonen.

Denne dokumentasjonen må inneholde en beskrivelse av følgende:

- Formålet med sikringen og sikringsstrategien
- Den risikoen som sikres
- Sikringsobjekt og sikringsinstrument, inkludert beskrivelse av om det er en kontantstrømsikring eller verdisikring
- Hvordan sikringseffektivitet vil bli målt og vurdert gjennom sikringsperioden

Rammene for kommunens risikoeksponering og risikostyring fremgår av finansreglementet, inklusiv hvilke finansielle instrumenter som er tillatt brukt i finansforvaltningen.

Standarden stiller krav om at sikringens effektivitet skal dokumenteres, men det kreves *ikke* kvantifisering av sikringseffektiviteten. Det er ikke krav til bruk av en bestemt metode for vurdering av sikringseffektivitet. Det er tilstrekkelig med en kvalitativ vurdering av effektiviteten. Oppfyllelse av effektivitetskravet vil i noen tilfeller være opplagt. I andre tilfeller er sammenhengen mellom sikringsobjekt og sikringsinstrument ikke like opplagt. Dokumentasjonen må være mer omfattende når sammenhengen er mindre opplagt. Det skal uansett alltid foreligge en intuitiv og rimelig økonomisk begrunnelse for sikringen.

Regnskapsføring ved opphør av sikring

Det er flere situasjoner som kan føre til at sikringsrelasjonen opphører. For eksempel kan sikringsrelasjonen opphøre fordi sikringsobjektet eller sikringsinstrumentet selges, vesentlig endres, forfaller eller utløper. Sikringen kan også opphøre fordi sikringsrelasjonen ikke lenger er effektiv.

Når opphør av sikring skyldes at sikringsobjektet er bortfalt skal regnskapsføring av gevinst eller tap ved transaksjonen skje på opphørstidspunktet. Dette innebærer at tap eller gevinst ved transaksjonen i sin helhet regnskapsføres i driftsregnskapet i det året sikringsobjektet selges, vesentlig endres, forfaller eller utløper.

Når sikringen opphører som følge av at sikringsinstrumentet opphører skal også gevinst eller tap ved transaksjonen regnskapsføres i driftsregnskapet på opphørstidspunktet.

Ved **endring** av et sikringsinstrument, for eksempel ved forlengelse av den opprinnelige løpetiden, vil sikringen opphøre dersom endringen i avtalens kontraktsmessige vilkår er vesentlig. Vilkårene i en avtale anses å være vesentlig endret dersom løpetiden eller nåverdien av kontantstrømmene etter de nye vilkårene er minst 10 % forskjellig fra løpetiden eller nåverdien av den gjeldende avtalen. Ved

vesentlig endring av avtalen skal utgifter knyttet til endring av avtalen regnskapsføres i endringsåret.

Dersom gevinst eller tap ved vesentlig endring av sikringsinstrument innarbeides i det nye sikringsinstrumentet skal gevinst eller tap tilbakeføres over løpetiden på det nye instrumentet. For en praktisk tilnærning innebærer dette lineær periodisering over løpetid på det nye sikringsinstrumentet. Dersom gevinst eller tap ikke er jevnt fordelt i den nye avtalen, men eksempelvis har et trinnvist forløp, må gevinst og tap fordeles på tilsvarende måte.

Tilsvarende regnskapsmessige løsning vil gjelde selv om ikke sikringskriteriene er oppfylt.

Når sikringsrelasjonen opphører, må også den regnskapsmessige sikringen opphøre. De vanlige vurderingsreglene vil da gjelde for både sikringsobjektet og sikringsinstrumentet. Et finansielt instrument som har vært sikringsinstrument i en sikringsrelasjon kan likevel benyttes som et nytt sikringsinstrument i en ny sikringsrelasjon.

3.6 Presentasjon og noteopplysning

KRS nr. 6 «Noter og årsberetning» angir en del generelle notekrav som også kan være aktuelle å vurdere for finansielle instrumenter, slik som spesifikasjon av vesentlige poster og transaksjoner i regnskapet og opplysninger om vesentlige forpliktelser. KRS nr. 6 punkt 3.2.2 nr. 7 stiller krav til følgende informasjon i note for **markedsbaserte finansielle omløpsmidler**:

- Anskaffelseskost
- Fordeling av investeringene på aktivaklasser
- Virkelig verdi (markedsverdi)
- Periodens resultatførte verdiendring
- Balanseført verdi
- Finansielle markedsrisiko (dersom posten er vesentlig)

I tillegg skal det etter KRS nr. 6 vurderes å tas inn opplysninger dersom investeringene ikke ligger innenfor kommunestyrets vedtatte finansreglement.

I KRS nr. 11 er det stilt noen tilleggskrav til noter, utover de som følger av KRS nr. 6. For alle finansielle eiendeler og forpliktelser som er **balanseført til virkelig verdi** skal det opplyses om hvordan virkelig verdi er fastsatt. Dette gjelder uavhengig av om verdsettelse til virkelig verdi skyldes verdsettelse etter laveste verdis prinsipp eller markedsverdiprinsippet. Omfanget av opplysningene må tilpasses kompleksiteten i verdsettelsen. Ved bruk av børskurs som virkelig verdi kan det for eksempel være tilstrekkelig å opplyse om at det er børskurs som er benyttet.

For finansielle **derivater** skal det alltid opplyses om virkelig verdi. Dette gjelder uavhengig av om derivatene er balanseført til virkelig verdi eller anskaffelseskost, eventuelt ikke balanseført som følge av sikringsbestemmelsene. For derivater, hvor anskaffelseskost (opptakskost) kan være null, vil denne bestemmelsen sikre at det alltid opplyses om derivatene i regnskapet, selv om markedsverdien er høyere (lavere) enn anskaffelseskost (opptakskost).

I unntakstilfeller vil det ikke være mulig å fastsette en markedsverdi eller rimelig tilnærming til markedsverdi. I slike tilfeller skal dette opplyses og begrunnes.

Det er satt en rekke krav til noteopplysninger ved regnskapsmessig **sikring**. Dette følger naturlig av at regnskapsmessig sikring innebærer at verdiendringer ikke regnskapsføres. Verdien på sikringsinstrumentene skal fremkomme i note. Noten skal også henvise til kommunens finansreglement. De øvrige opplysningene som kreves innebærer ikke tilleggskrav utover dokumentasjonskravene, som er omtalt ovenfor.

4. ANBEFALING

Anbefalingen som kommer til slutt i standarden er en oppsummering av innholdet i standarden. Punktene i anbefalingen er de punktene som er utdypet i resten av standarden.

Hovedpunktene i standarden er:

- Førstegangsinnregning i balansen skal skje på transaksjonstidspunktet.
- Derivater med finansielt oppgjør, som ikke inngår i sikring, er omfattet av disse generelle verdsettelsesreglene. Dette gjelder både eiendeler og forpliktelser
- Ved sammensatte finansielle instrument skal det enkelte instrument identifiseres og verdsettes separat.
- Ved regnskapsmessig sikring skal gevinster og tap fra sikringsinstrument sammenstilles med gevinster og tap fra sikringsobjekt.
- Dersom den økonomiske sikringen avsluttes, må også den regnskapsmessige sikringen avsluttes.